

שלמה זלמן שרגאי

דת ומדינה לפי יסודות הציונות הדתית*

מחשבת הציונות הדתית, שורשה ויסודה בתודעה הדתית שהתורה מחייבת את הכלל והפרט בישראל, להחיש את הגאולה על-ידי שיבה אל אבינו שבשמים; על-ידי תיקון הליכות האדם מישראל, בין אדם לחבירו, לאורה של התורה; על-ידי גאולת הארץ מידי זרים, משוממותה, ויישובה על-ידי יהודים שיעלו אליה; ועל-ידי שיחרורה משלטון זרים והפיכתה למדינת-יהודים בת-חורין, שלפחות צביונה שבפרהסיה יהיה צביון של ישראל-סבא, ולא-כל-שכן דמותה המשפטית. "ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים, כאשר צוני ה' אלוקי, לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה. ושמרתם ועשיתם, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים" (דברים ד', ה'—ו'). חוקים המעידים, "כי לא כצורנו צורם" (דברים ל"ב, ל"א).

והנה אנו נתונים בתדהמה ובמבוכה, נוכח כמה עובדות שאפשר לכנותן

טראגיות:

א) המוני-בית-ישראל לא מיהרו לכוון את אורחות חייהם כלפי אבינו שבשמים, למרות הניסים הגלויים שהיו בתקומתה של מדינת ישראל. הם לא חשו לעלות לארץ-ישראל אחרי קום המדינה, ואינם חשים לעשות זאת עתה. לא רק ש"יהודי-רווחה" אינם עולים, אלא גם "יהודי מצוקה" עלו רק כאשר לא מצאו להם מקום אחר למפלט ולמקלט בטוח, פרט ליהודי מארוקו וג'רבה, שעלו מתוך כיסופי-גאולה ורצון להשתחרר מהנכר.

ב) גם היהודים הדתיים, הן הגמנים עם הציונות הדתית, והן הגמנים עם אגודת ישראל, וכן הסמוכים על שולחן אדמו"רי החסידות והישיבות על ראשיהן ותלמידיהן, לא חשו לעלות לציון בית-חיינו. על-ידי כך, כל

* דברים בימי עיון בבעיות "דת ומדינה", שנערכו בירושלים מטעם המרכז העולמי של המזרחי והפעול המזרחי, בימים כ"ה אייר וט"ז סיון תשכ"ד.

שלמה זלמן שרגאי

אלה הם אחים לבעלי המשחית, ה"כנענים" ועוזריהם, המנסים בכל כוחותיהם, ולהבשנתנו גם בעזרת המיסיון, למנוע כל צביון של חיי-תורה במדינה, אפילו לא צביון ציבורי. הם עושים כל אשר בידם, לרוקן את המדינה מן המעט שזו קיבלה על עצמה מחוקי התורה וממצוותיה.

שתי תופעות אלה אומרות דרשונו! הן מחייבות להתבונן בהן ולהעמיק חקור: האם אנו עומדים טוב, חס-ושלום, לפני תופעה הדומה לעליית עזרא ונחמיה, כשרוב העם נשאר בגולה ועל-ידי כך גרם מה שגרם? כשמעלים מחשבת זו — השערות סומרות, וחזות קשה, איזמה ונוראה נשקפת לנו.

מה התשובה שבפינו? האם אפשר להתנחם בתשובה: "אף פעם לא רצו היהודים להיגאל; כך היה ביציאת מצרים וכך היה בימי עזרא ונחמיה"? והרי משום-כך באתנו כל זאת.

אני יודע את כל התשובות, שהן מן השפה ולחוץ, על מה ולמה אין עולים: "יעוד" לשמור על יהודי הגולה שלא ייטמעו בין הגויים; "הפגמים" שבחיי המדינה מבחינה דתית; "טענות" נגד הממשלה על המשטר הכלכלי והחברתי. לכל הטענות היה מקום, אילו אלה שעלו עד היום, היו מקבלים על עצמם להקים מדינת-מן, שתהיה לטעמו ותערב לחיכו של כל אחד שיישב לו בנכר ויהנה ממנה מרחוק.

אולם האמת היא, שבעלי כל התשובות הנ"ל, אינם רוצים להיפרד מן הנכר ומן הנוחות החמרנית שבו. משום כך הם מנסים לתבל הכל בקטי-גוריה על ארץ-ישראל. אינם רוצים לעלות למדינת ישראל שבארץ-ישראל; חסר להם הרצון להיגאל מן הנכר, מהפגמים שבישיבת-נכר. לחלק מהם חסר הרצון להיגאל מן הנוכריות שבישיבת נכר, המביאה להתבוללות ולטמיעה. נפשם חושקת בהתבוללות ובטמיעה באורח חייהם של הגויים. אמנם נכון, שבזמן האחרון ישנה התקדמות-מה בעליית-רווחה ובעלייתם של יהודים דתיים — סתם בעלי בתים, רבנים, ישיבות על ראשיהן ותלמידיהן, ובראשם אדמו"רים וחסידיהם — אולם כל זה כטיפה מן הים של קרוב לשמונה מליון יהודים, כן ירבו, שאין בפניהם כל מניעה מן החוץ לצאת את הנכר ולשוב לארץ-ישראל.

שאלה זו תובעת בירור וליבון, וכל המתחמק מהעמדת השאלה בכל חרי-פותה ומחירוש דרכי-תשובה לשאלה — מתעלם, מדעת או שלא מדעת, מבעיה היסטורית חמורה זו ומתוצאותיה לא לדור זה בלבד.

*

חשבנו, והיתה זאת סברה מקובלת, שעם תקומתה מחדש של מדינת-ישראל

דת ומדינה לפי יסודות הציונות הרתית

בארץ-ישראל, יגדל כבודן של אמונת ישראל ותורתה לא רק בין הגויים; אלא גם בין היהודים. היינו בטוחים, כי לא רק הגויים יתחילו לכבד את היהודים ואת עם ישראל, אלא גם היהודים יתכבדו ויתגדלו בכך שהם נמנים עם אומה זו. והנה החלה תופעה אימה: דווקא עם תקומת המדינה, החלה כמעט בריחה לזרועות הגויים והתגלה רצון להתבולל ואפילו להיטמע ביניהם על-ידי גשואי תערובת. תופעה זו התגלתה לא רק בגולה, אלא גם במדינת ישראל. יתכן שמבחינה מסוימת, הרצון לחיי-גויים אצל חלק מתושביה היהודים של מדינת ישראל — עד-כדי היעזרות במסיון וצביעות של מלחמה נגד כפייה דתית — הוא גם גורם מכריע בהשפעה על היהודים בגולה לברוח מן היהדות, ואולי גם להמנע מלעלות לציון, כי אם להיות גויים, הרי מוטב להיות גוי גמור בין הגויים, מאשר בין ה"ישראלים" שבמדינת ישראל.

אמנם גם ה"ישראלים" שבארץ וגם היהודים שבנכר מתכבדים בכבודה של מדינת ישראל ובשייכותם למדינה זו, אך התכבדות זו היא בעיקר כלפי הגויים, שגם בעיניהם מדינת ישראל והישראלים והיהודים שיש להם שייכות אליה — מכובדים.

אולם הישראלים — חלק גדול מהם גם כשהם יושבים בארץ, ואחרים כשיוצאים לנכר — ובייחוד חלק מהיהודים היושבים בנכר, רואים במדינה רק "קולט ברק". בליבם פנימה, עיניהם גשואות לגויים ולחיי גויות. אנו עדים לכך, שישראלים במדינת ישראל והפרפרמים למיניהם בחו"ל נותנים זה לזה יד להתבוללות, לגשואי תערובת ולגירור מרומה, עד כדי חיפושי דרך להידברות ולהתקרבות לנצרות.

והשאלות המטרידות הן: כיצד קרה האסון הזה? מה הדרך לבלום את הטמיעה וההתבוללות של יהודי הגולה, שגברו אחרי תקומתה מחדש של מדינת ישראל? מה הם האמצעים נגד ההתמוגגות מן הנצרות?

*

דימינו, כי עם תקומתה מחדש של מדינת ישראל, יתחזק הרגש של אחדות ישראל ואהבת ישראל, ויתהדק הקשר בין אחינו בני-ישראל שבכל העולם, ובייחוד הקשר בין אלה שבמדינת ישראל לבין אחיהם שבכל הגלויות. אך מה שארע הוא, שהקשר הזה הולך ונחלש. הנוער החילוני בארץ, רואה עצמו כישראלי ולא כיהודי. כשהוא יוצא לגולה, הוא מרבה לבוא בין הגויים ומונע עצמו מכל מגע עם יהודים, אלא אם כן הוא נשלח לדרוש מהם לעזור למדינת ישראל, והוא צועק: "יהודים, רחמו רחמו!", ופונה לגקודת

שלמה זלמן שרגאי

הרחמנות שבלב האדם ולא לנקודה היהודית שבלב היהודי. על ידי כך מעמי-
דים את מדינת ישראל כ"זקוקה לרחמנות" וכ"פושטת יד" לעזרה, ולא
כמביאה ישע ופדות לאדם מישראל, שיוכל להיגאל מן הנכר ולצאח מן
הנוכחיות.

איכה קרה קרע כזה, בין ישראלים ליהודים, דווקא עם תקומתה של
המדינה? תשובה שאין לה שחר היא, ש"שמה קא גרים", כלומר מפני
שקוראים למדינה שבארץ-ישראל מדינת-ישראל ולא מדינת היהודים. זוהי
תשובה שנוגה, אבל לא נכונה.

איכה קרה שהרצון להתבוללות ולטמיעה בגויים, התחזק גם בין היהודים
היושבים בגולה וגם בין אלה שיושבים בארץ, שרואים עצמם ישראלים,
וגבר דווקא עם קום המדינה?

זוהי שאלה הדורשת ליבון יסודי.

*

גם במחננו מחולקות הדעות. יש אומרים שאין להתאבק על חוקים לשמירת
התורה בישראל. אין, לדעתם, להכריח את אלה שהתרחקו מדרך השם,
לקיים תורה ומצוות בכוח חוק המדינה. כפייה כזו תביא רק להתנגדות-יתר
ולהתקוממות עד כדי מרידה גלויה. במקום זה, הם סבורים, יש להשקיע
את כל הכוח והמרץ בעבודת החינוך של הילדים והנוער, ובהסברה יסודית
ומקיפה על אמונת ישראל, תורתו ומצוותיו ועל ייחודה של האומה היש-
ראלית. הם מאמינים, שזוהי הדרך המובילה למטרה. היא לא תחריף את
המלחמה ולא תרחיק אחים טועים. הם יתקרבו ובמשך הזמן ישובו לשורשם
ולמקורם.

ולעומתם טוענים: אין במדינה, ואף לא במדינה אחרת, שום נושא בהלי-
כות-חיים ובהלכות החיים שבין אדם לחברו, בתחום המוסרי, בשטח חובת
האדם לעמו ולמדינה, ביחסי שכנים, בחינוך ילדים ועוד, שלא נקבע בחוק
ובמשפט; אחרת, כל איש הישר בעיניו יעשה ותהיה אנרכיה. למרות
שלא פעם מתקוממים נגד חוקים ומשפטים אלה, הרי במשך הזמן — "סופם
מרצון". לחוקים אלה גם מטרה חינוכית והם נהפכים לטבע שני. כל החוקים
והמשפטים מתקבלים על-ידי הכרעת רוב, וגם על-ידי ויתורים הדדיים.
דווקא בשטח התורה והמצווה — אם אלה שאינם שומרי תורה ומקיימי מצוות,
נענים לנו בענייני שבת, כשרות, אישות וכדומה — זה פסול וקוראים לזה
"סחיטה"? על מה ולמה?

דת ומדינה לפי יסודות הצינונות הדתית

בכל המדינות הדמוקרטיות, ממשלה קמה על יסוד הסכם ומצע משותף של המשתתפים בה. גם אילו היתה הממשלה מורכבת מגוף פוליטי אחד בלבד, היתה בודאי קובעת חוקים ומשפטים שנראים לגוף זה. איש אינו מהרהר אחרי החוקים הללו ואינו רואה בהם "סחיטה", "זיוף", "התכחשות" וכו'. זהו סדר-עולם לגמרי לא רע, כי אחרת היינו מגיעים לדיקטטורה, לעבדות ולמשטר-אימים.

גדולה מזה: למעשה, הרי אין כופים במדינת ישראל על היחיד אלא בתחום האישות בלבד. בכל יתר השטחים, חיים האנשים כרצונם, אפילו חיי-הפקר. גם בשטח האישות הפרוץ מרובה יותר מאשר אצל "המקולקלים שבהם", על-ידי "ידועות בציבור" ונסיוגות להיתר "מעשי תועבה" בצנעה. אף השבת הציבורית אינה נשמרת בשלימותה. אלא שבכל זאת יש בחוקים אלה משום הודאה — על-ידי כפיית-הסכם בשל השתתפותנו בממשלה — שהתורה היא תורת חיים של הכלל, של העם, של הממלכה. ואם במפעלי הממשלה ובמט-בחיה השבת והכשרות נשמרות, הרי יש בזה, חרף הפגמים, משום קבלת עול מלכות שמים, גם אם לא תמיד מרצון.

אולם אם נוותר גם על המעט הזה, שהשגנו לפי כוחנו במדינה, פירושו של הדבר יהיה, שהמדינה, מלכות ישראל, מכריזה שאין לה, חלילה, חלק ונחלה באלוקי ישראל ובתורתו. והרי יש הבדל רב, אם יחידים מורדים באלוקי ישראל ובתורתו — ואפילו הם רבים — או שהעם, המדינה, מלכות ישראל מכריזים על מרד בה.

נוסף על כך, ברגע שנאמר: אנו מסתלקים מכל ענין של דרישת חוק ומשפט ומתמסרים אך ורק להסברה — רוח רעה תעבור בארץ בתחום הדתי. ההשתוללות וההפקרות תעבורנה כל גבול ואת כל המשוער. לא יהיו מעונינים אפילו להאזין ולהקשיב לדבר השם. על מה ולמה? הרי המדינה תכריז, בגושפנקה ממלכתית, שהכל הפקר וכל איש הישר בעיניו יעשה.

כיום מתווכחים, שואלים ודורשים, יושבים ומבררים, אך משהו חודר לאזניים וללב. פה ושם ישנם גם דופקי בתשובה, מחפשי דרך תשובה. אמנם, הם מעטים, אבל תופעה זו היא תוצאת החוקים והמשפטים שהמדינה כופה, הודות להסכמים.

ודאי שאין לוותר על ההסברה ועל החינוך, ועל אחת כמה וכמה שאין לוותר על מאמצים לעלייה דתית, כי בה ורק בה מתננים דמותה וצביונה של המדינה.

גם נקודה זו נוקבת עד השיתין, ויש צורך לעיין בה כהלכה.

שלמה זלמן שרגאי

הכל מודים, שמחשבת המזרחי במיצוייה, ובייחוד מחשבת תורה ועבודה, מכוונת פניה לשלימות היהדות. האמנו והיינו בטוחים, שיהודי שלם כיחיד, מסוגל לשמור על המצוות שבין אדם למקום ושבין אדם לחברו, גם בשבתו בגולה וגם בשבתו בארץ-ישראל. ברם, ליושב בארץ-ישראל יש תוספת קדושה — אם הוא רוצה ללכת בדרך השם בכל הליכותיו, בבחינת "בכל דרכיך דעהו" — הודות לאווירת הקדושה של ארץ-ישראל, שהשכינה שורה בה. אולם אמרנו: האומה הישראלית (והתורה ניתנה לעם ישראל, וכל בן ישראל קיבל את התורה בזכות השתייכותו לאומה זו) אינה יכולה, בשום פנים ואופן, להביא לידי התגלות שלימה של התורה, חוקיה ומשפטיה בישבה בגולה; כי שלימות זו של חיי תורה קשורה למלכות ישראל ולארץ-ישראל בת-חורין, שתכוון את מעשיה, הלכותיה, הליכותיה ומשפטיה, גם בין אדם למקום וגם בין אדם לחברו, על פי תורת השם ביד משה.

מחשבה זו, אמירה זו, חייבה אותנו, כשזכינו בע"ה למדינת ישראל, להשקיע את כל כוחנו בשני דברים:

(1) במאמץ שהמדינה ככלל ותושביה היהודיים כפרטים, יקבלו עליהם עול תורה ומצוות בין אדם למקום, ולפחות — לעשות הכל למניעת חילול התורה ומצוותיה.

(2) להביא לפני המדינה ומוסדותיה, את חוקי התורה להסדרת החיים החברתיים, הכלכליים והמדיניים בין המדינה לתושביה ובין איש לרעהו — חובת התושבים למדינה וחובת המדינה לתושבים.

זה לא נעשה מכמה טעמים:

(א) טענו שהמדינה לא תקבל את חוקי התורה והליכותיה כחוקי המדינה, אך לעומתם טענו אחרים: איפכא מסתברא; דווקא חוקים ומשפטים אלה, שהם חכמתנו ובינתנו לעיני הגויים, גם היהודים שרוצים ללכת בדרכי הגויים לא ילחמו בהם כל-כך, ובזכות קבלת מצוות שבין אדם לחברו, יגיעו לקבלת מצוות גם בין אדם למקום.

(ב) טענו שההלכות הללו נשכחו מאתנו, ואין משנה ברורה ואין הלכה ברורה כיום למדינת התורה ולהלכות התורה.

עונים לעומתם: היא הנותנת; יש להושיב גדולי תורה, תלמידי-חכמים ואנשי מדע שומרי-אמונים, ללמוד וללמד את חוקי מדינת התורה והלכותיה. זה היה רעיון הסנהדרין, אולם גם בלי סנהדרין, אין ספק שלימוד הלכות המדינה לאורה של התורה, הוא מצוות עשה שהזמן גרמה. אדרבה, יישבו

דת ומדינה לפי יסודות הציונות הדתית

וילמדו, יתבררו ויתלבנו הדברים, והרבנות הראשית, בהתייעצות עם גדולי תורה נוספים, תקבע הלכה פסוקה.

גדולה מזו: הרי אפילו בנושאים שבהם נתכררה ההלכה, כמו שביתות, מיסים, יחסי-שכנים ודיוור, חובת אבות לבנים ובנים לאבותיהם ועוד, אין אנו מביאים את משנתנו הסדורה לפני הממשלה ולפני הכנסת, מחשש שלא יקבלו אותה אנו מסתפקים רק במלחמה על המצוות שבין אדם למקום. טוענים לעומתנו: אתם דואגים רק לעולם-הבא שלנו, ואנו רוצים לדעת מה חיינו בעולם הזה לאורה של התורה. אין אנו מתחמקים מתשובה, בגלל פחד מסתורי, וכי במאבקנו על מצוות שבין אדם למקום, יש לנו יותר סיכוי למצוא אוויר קשבת מאשר לגבי מצוות שבין אדם לחברו? אף-על-פי-כן איננו מוותרים על מאבק זה. ומדוע לא לנסות אפילו להאבק על מצוות שבין אדם לחברו?

צודקים הטוענים, שצדקה נעשתה לנו, ליהדות הדתית, שיהודים דתיים אינם עולים בהמוניהם, אינם מהווים רוב ואינם צריכים להזדקק לתורת המדינה של מדינת התורה. שהרי בעצמנו אין לנו הלכה ברורה למדינת התורה. אין באמירה זו כלל משום אמירה צינית.

בעייה זו היא אחת הבעיות החמורות ביותר בתקופה זו, שיש בה משום חילול השם, מפני שאין בפינו תשובה מהי מדינת-תורה, הלכה למעשה, בכל התחומים.

*

נחטא לאמת, אם נטיל אשמה זו כולה על הרבנות הראשית, כאילו אינה בענית לשאלות חיים אלו. דווקא הרבנות הראשית, מימי הרב קוק ועד ימינו אלה, נענתה כשנדרשה להכריע, אולם תנועתנו לא תמיד התייצבה לצידה. והנה כמה דוגמאות:

(א) הרב קוק זצ"ל, הורה הלכה פסוקה בענין שביתות, ארגון הפועל ועוד; האם עשינו משהו, לנסות לפחות להכניס את ההלכות הללו לחוקת המדינה? ! והרי רבים שלא משלומי אמוני ישראל נוטים, מכל מיני טעמים, להלכה זו.

(ב) הרב עזריאל זצ"ל, הורה הרבה הלכות בקשר ליחסי דיירים ובעלי-בתים, נותני עבודה ועובדים ועוד. האם עושים משהו כדי לפרסם את ההלכות הללו ולהציען לפני מוסדות המדינה, הממשלה והכנסת?

(ג) הרב נסים שליט"א, הורה, אחרי לימוד ובחינה על-ידי גדולי התורה,

שלמה זלמן שרגאי

הלכה פסוקה בבעיית "בני ישראל", כפי שנקבעה ע"י הרבנות הראשית. האם התייצבו לימינו בשעה שאגודת ישראל הכריזה עליו מלחמה? רק כשהדבר עמד לפגוע בנו, בתור שותפים בממשלה, התייצבנו לימינו של הרב נסים, ולא קודם לכן.

ד) כשהרב הרצוג זצ"ל הביא לפני הרבנות הראשית הלכה פסוקה בדבר ירושת הבת, וחבריו הסירו אותה מעל סדר היום לא מפני שלא תאמה את ההלכה, אלא מפני מה יאמרו אחרים — נטורי-קרתא סוג א' או סוג ב' — האם התייצבנו לימינו של הרב הרצוג? אין זה סוד, כי הצעתו של הרב הרצוג עמדה להתקבל גם על-ידי הממשלה, ומה יצא מדחיית הצעתו? — חוק ירושת הבת בניגוד לתורה ולהלכותיה.

ה) כשהרב הרצוג זצ"ל החליט להקים ועדה לבחינת ענין הסנהדרין — מבחינת ההלכה ומבחינה ציבורית — האם לא אנו שמגורלאל מחשבתנו זו, מפני "מה יאמרו אחרים"?

ועדיין הרשימה אינה מלאה. צאו וראו בספריהם של הרב ולדנברג, הרב גורן, הרב פרידמן ואחרים. האם עשינו משהו, כדי להפוך את הלכותיהם להלכות המדינה?

שכחנו את האזהרה: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" — שאחרים לא יהיו לך לאלהים, לפחד מהם על פני. שכחנו את הציווי: "תהא מורא שמים עליכם, כמורא בשר-ודם" (ברכות כ"ח).

שאלה זו מוכרחה למצוא פתונה. או שאנו אומרים שהרבנות הראשית היא המרא-דאתרא ונשמעים לה, או שאנו מטים אוזן למה שאחרים אומרים, ואז — רבנות ראשית למה? הרי על-ידי כך אנו רק משפילים את כבוד התורה ואת כבוד הרבנות הראשית גם יחד.

הנהגה ציבורית והנהגה רוחנית — אף זו אחת הבעיות החמורות של היהדות הדתית-לאומית, שחייבת למצוא פתונה.

אנו מתרכזים כיום בשני דברים: א) במפעלי הגשמה; ב) במלחמה ציבורית. אנו עסוקים כל-כך בשני התחומים הללו, עד שלא נשאר זמן לחשוב חשבונו, חשבוננו של עולם, לאור רעיונו, מטרתנו ומגמתנו. הגענו למצב שעליו אומר הרב קוק זצ"ל, בספרו "אורות התחייה", פרק ו':

"כשפוגמים את הרעיון, כשמתרחקים, על-ידי השיקוע בקטנות החיים הרגילים, מרוממות המחשבות העליונות, שהן מחוללות את המעשים הגדולים ושהן גנוזות בתוכם בגניזה אלוהית עצומה, ממילא הולכים המעשים

דת ומדינה לפי יסודות הציונות הדתית

ונפגמים. ערכם משתפל והדרם הולך ומועם, עד שהם מתגלים בצורה קצופה, המעוררת קפידה ושממון, תחת שהעו וההדר הוא לבושם הטבעי להם. וכשהמעשים נפגמים, לעומת-זה הולך הרעיון ומתרחק, עד שהוא נהפך למין מחשבה קלושה, המעוררת גם היא בוז מכל איש-מעשה, מצד מרחקה מן החיים ומצד רפיון כוחה לפעול עליהם.

"כדי למצוא תרופה לעומת מצב איום זה, לעומת מחלה כזאת, האוכלת את שתי הקצוות אשר לחיים וממילא ניחר תוכם, אנו צריכים להתאמץ בכל היכולת בשמירת המעשים, לחבבם ולאמצם, אבל לא לעמוד על תחום זה בלבד. מאומה לא נישא בעמלנו, אם לא נצרף אל רוממות המעשים את ההשבה אל תעופת הרעיון האצור וגנוז בהם. אם ישארו המעשים מצוות-אנשים-מלומדה, לא לבד שלא יועילו, אלא גם ישפילו עוד את הרעיון, וסוף שפלות הרעיון להגמר בביטול המעשים. אבל לא ניבהל כלל מהמפחידים אותנו מתעופת המחשבה, האומרים: שאנו מתאמרים לעלות מרומי שחקים באין סולם. לא כן; יש לנו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה: המאור שבנשמתנו, בנשמת הכלל ובנשמת הפרט, אשר יתעורר יפה על ידי אור גנוי תורה."

★

בזמן האחרון מגסים לחדש במחננו תפיסה שאבד עליה כלח, שמטרתה של מדינת ישראל היא, להוציא מן הנכר רק את היהודים שאינם יכולים לצאת בעצמם ושיש הכרח למצוא למענם מקלט ומפלט, אבל אין לתבוע עלייתם של אלה שיכולים לצאת מהנכר. לאלה די במדינת-ישראל-מרחוק, שתתקיים כמרכז-רוחני, כביכול, שיאציל מרוחניותו על היהודים היושבים בנכר.

במילים אחרות: לדעת בעל תפיסה זו, המטרה, המגמה והסיסמה של הציונות הדתית צריכות מעתה להיות כפולות. המדינה צריכה לכוון פניה לכך, שהגולה תתקיים כגולה יהודית, לא מתבוללת ונטמעת, והגולה היהודית צריכה לכוון פניה כלפי מדינת ישראל, לשאוב ממנה רוח-הקודש, כביכול.

אולם סמי מכאן תביעה בלתי-פוסקת ליציאה מן הנכר — במידת היכולת של כל יהודי לצאת ובמידת היכולת של ההסתדרות הציונית להוציא את היהודים מן הגולה ולהעלותם לארץ — ולשקדה על כך, שהיהודים היושבים עדיין בגולה, ילמדו תורה וילכו בדרך השם מתוך מאמצים לעלות.

כנגד אידיאולוגיה חדשה זו טוענים כי יש בה משום סילוף רעיון המזרחי,

שלמה זלמן שרגאי

שטען כי בעליה לארץ, ביישובה ובהפיכתה למלכות ישראל ריבונית, למדינת ישראל בת-חורין, יש משום התקרבות הגאולה.

"מזרחיות" חדשה זו של מרכז רוחני, קוראת ליהודים להישאר בגכר, כפי שהיהודים עשו בימי עזרא ונחמיה, ועל ידי כך להעמיד בסכנה את התוכן הגאולתי של מדינת ישראל וגם את עצם קיומה. גדולה מזו, מסכנים בכך את קיומה הרוחני של מדינת ישראל, את הבטחת השכינה שתשרה במדינה זו. ומהי הרוחניות שהמדינה תוכל לתאציל על יהודי הגולה?

חידוש זה במזרחי, עשוי לתת סיפוק לאלה שרוצים לשבת בגולה ולהסתפק בהשראה רוחנית מן הארץ. אולם הוא מערער את כל המחשבה המזרחית ועלול להביא לידי קרע ופירוד בין מזרחים יושבי הארץ, שמזרחיותם יונקת מתוכן גאולתי-היסטורי, לבין כאלה שמזרחיותם יונקת ממזרחיות של מקלט ומפלט לנרדפים תקופתיים.

בעיה זו צריכה להכרעה חד-משמעית, כדי שנדע לאן פנינו מועדות. כל הבעיות הללו צריכות להתברר ולהתלבן, כדי שנוכל לחשוב את חשבוננו — חשבוננו של עולם.